

УДК 378.14

Н. В. Мордовцева

**ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ
«НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ»**

Головною та вирішальною перевагою випускника вищої школи є володіння такими якостями, як компетентність, відповідальність, академічна і соціальна мобільність, орієнтованість у суміжних галузях діяльності, готовність до ефективної науково-дослідницької роботи, готовність до самоосвіти та самовдосконалення. Для сучасного фахівця, зокрема майбутнього вчителя-словесника особливо важливим стає уміння осмислено діяти в ситуації вибору, свідомо планувати життєві цілі та досягати їх, діяти продуктивно в освітній, професійній та соціальній сферах. Таким чином, поява компетентнісного підходу в умовах оновлення змісту освіти сприймається як відповідна реакція на трансформаційні зміни соціальної реальності. У межах нашої розвідки компетентнісний підхід – це підхід, за яким результати освіти мають підтвердження своєї значущості за межами цієї системи, він спрямований на формування в майбутнього вчителя-словесника гнучкості, мобільності, навичок дослідницької діяльності, що дають змогу йому адаптувати свій професіоналізм до умов невизначеності та швидко змінюваного середовища.

Мета нашої статті – обґрунтувати теоретичні основи щодо формування науково-дослідницької компетентності студентів та педагогічні умови її реалізації в освітньому середовищі вищого навчального закладу.

Проблемні питання взаємозв'язку компетенцій і компетентностей та їх вимірювання осмислені в роботах Н. Бібік, М. Жалдака, О. Овчарук, О. Пометун та інших.

В основі терміна «компетенція» лежить латинське *competentia*, що походить від *compete* – взаємно прагну, відповідаю, підходжу; знання, коло повноважень особи, досвід, а під «компетентністю» розуміється поінформованість, обізнаність, авторитетність; кваліфікація, результативність. Педагогічна наука оперує поняттями «компетентність, компетентності», водночас нові стандарти освіти притримуються поняття «компетенція».

Аналітико-пошукова робота з проблеми, яка розглядається, дозволила встановити, що сьогодні існує низка досліджень, у яких розглядаються психолого-педагогічні проблеми науково-дослідницької діяльності студентів (С. Архангельський, В. Андреев, Ю. Бабанський, В. Давидов, С. Зінов'єв, В. Крутецький та ін.), особливості дослідницької діяльності студентів, форми і види співробітництва викладачів і студентів (Л. Аксьонов, Б. Сазонов, Н. Сичкова та ін.);

психолого-педагогічні фактори успішності науково-дослідної діяльності студентів (Л. Авдеева та ін.). У низці досліджень науково-дослідна діяльність студентів розглядається як елемент підготовки майбутніх фахівців (З. Есарєва, Н. Яковлева та ін.). Дослідницькі педагогічні здібності розглядаються у працях Н. Кузьміної, О. Семенов, Г. Кловак, А. Маркової, Л. Мітіної, В. Загвязинського та інших. На думку вчених, в основі дослідницьких здібностей лежить творчість.

Результати аналізу праць А. Маркової, Н. Кузьміної, М. Скаткіна, Л. Мітіної, З. Борисової та інших дозволили виокремити якості майбутнього фахівця, зокрема вчителя, що характеризують його дослідницьку компетентність. Перш за все, це науково-пізнавальна мотивація та інтереси, науково-ціннісні потреби, педагогічні здібності тощо. По-друге, інтелектуальні, творчі, емоційно-вольові властивості педагога і рівень їх виявлення. По-третє, науково-дослідні якості (наукова ерудиція, дослідницькі знання та вміння).

У літературі можна зустріти визначення професійних (професійно орієнтованих), загальних (ключових, базових, універсальних, транспредметних, метапрофесійних, надпрофесійних і под.), академічних та інших компетенцій.

Проведений нами аналіз показав, що більшість дефініцій ґрунтується на чомусь загальному, тому вони тлумачать компетентність: як єдність теоретичного знання і практичної діяльності у професійній сфері; як найбільш спільну ознаку для опису результатів освіти. Щодо функцій компетентності, то дослідники вважають, що вона: виключає втручання в освітній процес методів і технологій навчання; сприяє порівнянню і підтвердженню ступенів при дотриманні автономії навчального закладу, його здатності до інновацій та експериментів (установлюють загальні показники рівня); сприяють розробці навчальних програм; використовуються для внутрішньої і зовнішньої оцінки якості вищої освіти через ідентифікації ключових компетенцій.

Компетентність – це інтегральна характеристика особистості, яку трактують як її властивість, що характеризує прагнення та здатність (готовність) особистості реалізувати свої знання, вміння, досвід, особисті якості для успішної діяльності у певній галузі. Відповідно, науково-дослідна компетентність співвідноситься зі сферою науково-дослідної діяльності випускника ВНЗ. Саме тому система вищої освіти сьогодні повинна бути націлена на формування не просто професіонала-виконавця, але професіонала-дослідника, здатного легко адаптуватися до швидко мінливих умов, знаходити вирішення виникаючих проблем через володіння дослідницькими вміннями.

Науково-дослідницька компетентність викладача – це така сукупність дослідницьких умінь, навиків та способів його діяльності, що дає змогу залучити студента на позицію дослідника; сприяти

розвитку його творчих здібностей; пізнавальних інтересів; активізації і підвищенню ефективності й якості навчально-пізнавальної діяльності [1].

О. Козирева дослідницьку компетентність педагога визначила як характеристику, що передбачає володіння вміннями та способами дослідницької діяльності на рівні технології з метою пошуку знань для вирішення освітніх проблем, побудови освітнього процесу відповідно до цінностей-цілей сучасної освіти, місії освітнього закладу, бажаного результату [3].

У дослідженнях А. Мітяєвої змістом дослідницької компетентності педагога є ефективність відбору та здійснення способів дослідницької діяльності (дослідна робота, узагальнення досвіду, експеримент, моніторинг, маркетинг, атестація, експертиза тощо). Компонентами структури дослідницької компетентності є загальнопредметні, ключові компетенції та загальноосвітні компетентності. На думку дослідниці, змістовне наповнення цих компонентів залежить від об'єкта і предмета дослідження, визначається існуючою освітньою проблемою [4].

Загальноприйнято вважати, що дослідницька діяльність є діяльність, яка характеризується спрямованістю на отримання нових знань. Вона служить способом активного пошуку, побудови знань, формування нового досвіду. Дослідницьку діяльність диференціюють на науково-дослідну та навчально-дослідну: науково-дослідна діяльність характеризується об'єктивною новизною знань; навчально-дослідна діяльність організовується педагогом, новизна знань тут суб'єктивна (А. Леонтович). З метою розвитку діяльнісного підходу, сучасні науковці (І. Зимня, В. Краєвський, А. Хуторський) звертаються до його інтеграції з компетентнісним підходом. Це зумовлено тим, що компетентнісний підхід більшою мірою направлений на конструювання надпредметного змісту, формування діяльності, у тому числі дослідницької; і в меншій – на засвоєння знань з предмета. Суть цієї інтеграції, згідно концепції А. Леонтьєва: індивідуальна практика – компетентність.

На сьогодні існують різні підходи до визначення суті дослідницької компетентності. Учені розглядають дослідницьку компетентність як результат грамотно спланованої дослідницької діяльності (написання дослідницької роботи, постановка й аналіз результатів експерименту тощо).

Процес розвитку дослідницької компетентності студентів у професійній підготовці орієнтований на реалізацію їх дослідного й особистісного потенціалу, становлення готовності до активної творчої професійної діяльності. Дослідницька компетентність є не тільки продуктом навчання, а й наслідком саморозвитку студента, його особистісного зростання. Загальна мета системи формування дослідницької компетентності майбутнього спеціаліста – сформувати здатність вирішувати різні типи професійних дослідницьких завдань.

Автори по-різному визначають місце дослідницької компетентності в різних класифікаціях ключових компетентностей. І. Зимня подає таку

класифікацію дослідницької компетентності як «компетентність, що відноситься до діяльності людини». У класифікації А. Бараннікова дослідницької компетентності відводиться самостійна роль поряд з навчальною, соціально-особистісною, комунікативною, особистісно-адаптивною та компетентністю в області організаторської діяльності та співпраці. Дослідницька компетентність за А. Хуторським розглядається як складова частина пізнавальної компетентності, яка включає «елементи методологічної, надпредметної, логічної діяльності, способи організації цілепокладання, планування, аналізу, рефлексії». Вона також служить компонентом компетентності особистого самовдосконалення, спрямованої на освоєння способів інтелектуального і духовного саморозвитку [5]. Дослідницька компетентність розглядається також як ступінь оволодіння дослідницькою компетенцією, особистісна характеристика людини. Поділяємо думку В. Краєвського та А. Хуторського, які розглядають кожну компетенцію, в тому числі дослідницьку, як єдність трьох складових: когнітивної, або змістовної, технологічної, або процесуальної, й особистісної. Згідно з думкою авторів, під дослідницькою компетентністю слід розуміти знання як результат пізнавальної діяльності людини в певній галузі науки, методи, методики дослідження, якими він повинен опанувати, щоб здійснювати дослідницьку діяльність, а також мотивацію і позицію дослідника, його ціннісні орієнтації.

Таким чином, для ефективного формування дослідницької компетентності, насамперед треба навчити студентів працювати самостійно, здобувати знання з різних джерел інформації. Дослідницька компетентність має формуватися у людини, як одна з невід'ємних складових у ході навчально-пізнавальної діяльності.

Перспективою подальших досліджень є обґрунтування структури і змісту дослідницької компетентності майбутніх педагогів.

Список використаної літератури

- 1. Архипова М.** Дослідницька компетентність майбутніх інженерів-педагогів / Марія Архипова // Матеріали V Міжнар. науково-практ. конф. «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи», м. Хмельницький, 22–24 жовтня, 2009 р. – Хмельницький, 2009. – С. 144–148.
- 2. Вінник М. О.** Формування науково-дослідницької компетентності майбутніх інженерів-програмістів в умовах освітнього середовища вищого навчального закладу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти – Режим доступу: http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/aref_V.pdf?id=dbd0716c-1f8f-497a-908f-2fb5c77f9617
- 3. Козырева О. А.** Компетентность современного учителя: современная проблема определения понятия / О. А. Козырева // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2004. – № 2. – С. 48–51.
- 4. Митяева А. М.** Особенности многоуровневой системы подготовки в современном вузе / А. М. Митяева // Педагогика. – 2005. –

№ 8. – С. 69–75. 5. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 55–61.

Мордовцева Н. В. Теоретичний аналіз поняття «науково-дослідницька компетентність»

У статті розкрито теоретичні основи щодо формування науково-дослідницької компетентності студентів та педагогічні умови її реалізації в освітньому середовищі вищого навчального закладу; описано сутність науково-дослідницької компетентності викладача, процес розвитку дослідницької компетентності студентів у професійній підготовці, де компетентність – це інтегральна характеристика особистості, яку трактують як її властивість, що характеризує прагнення та здатність (готовність) особистості реалізувати свої знання, вміння, досвід, особисті якості для успішної діяльності у певній галузі. Розглядаються питання підходу до визначення дефініцій «компетенція» і «компетентність» у сучасній лінгводидактиці.

Ключові слова: компетенція, компетентність, дослідницька компетентність, дослідницька діяльність.

Мордовцева Н. В. Теоретический анализ понятия «научно-исследовательская компетентность»

В статье раскрыты теоретические основы по формированию научно-исследовательской компетентности студентов и педагогические условия ее реализации в образовательной среде вуза; описано сущность научно-исследовательской компетентности преподавателя, процесс развития исследовательской компетентности студентов в профессиональной подготовке, где компетентность – это интегральная характеристика личности, которую трактуют как ее свойство, характеризующее стремление и способность (готовность) личности реализовать свои знания, умения, опыт, личные качества для успешной деятельности в определенной области. Рассматриваются вопросы подхода к определению дефиниций «компетенция» и «компетентность» в современной лингводидактике.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, исследовательская компетентность, исследовательская деятельность.

Mordovtseva N. Theoretical analysis of the concept of «scientific-research competence»

In the article theoretical bases on forming of research competence of students and pedagogical terms of her realization are exposed in the educational environment of institution of higher learning; essence of research competence of teacher, process of development of research competence of students, is described in professional preparation, where a competence is integral description of personality, that is interpreted as her property,

characterizing aspiration and ability (readiness) of personality to realize the knowledge, abilities, experience, personal qualities for successful activity in a certain area. The questions of going are examined near determination of definitions «competence» and «competency» in a modern linguodidactics.

Key words: competence, competency, competent research, research.

Стаття надійшла до редакції 20.04.2017 р.

Прийнято до друку 25.05.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Ваховський Л. Ц.

УДК 371.32:811.161.2

М. М. Починкова

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ВПРАВ НА
ЗАНЯТТЯХ З «УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ
СПРЯМУВАННЯМ)» ДЛЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

Сучасний етап розвитку освіти позначений небувалим зростанням інтересу до витоків національної культури, історії, духовного життя українського народу. В умовах розбудови України, утвердження її у світі, закріплення української мови як державної постала нагальна потреба впровадження української мови в усі сфери життєдіяльності держави, забезпечення використання її у професійній діяльності кожного.

Цілком погоджуємось з думкою С. Шевчук про те, що «завдання вищої школи – готувати фахівців нової генерації: кваліфікованих, грамотних, мовнокомпетентних, які б досконало, ґрунтовно володіли українською літературною мовою в повсякденно-професійній, офіційно-документальній сферах, зокрема набули навичок комунікативно виправданого використання засобів мови, оволоділи мовою конкретної спеціальності, фаху. Акцент переноситься із традиційної настанови – засвоєння відомостей про літературні норми всіх рівнів мовної ієрархії – на формування навичок професійної комунікації, студювання особливостей фахової мови, на розвиток культури мови, мислення й поведінки особистості» [5, с. 646].

Сучасні дослідники не залишають без уваги проблему формування культури фахового мовлення: зокрема, Б. Антоненко-Давидович, Н. Бабич, І. Вихованець, С. Караванський, А. Коваль, О. Пазяк, М. Пентилюк, Л. Паламар, О. Пономарів, В. Русанівський, С. Шевчук.

Виходячи з вищезазначеного, *мета нашої статті* – розкрити особливості застосування методу вправ на заняттях з УМЗПС для майбутніх учителів початкових класів.

С. Шевчук наголошує, що «знати мову своєї професії означає вільно володіти, послуговуватися лексикою свого фаху. Знання мови –